

Summary

The Writer Antanas Skripkauskas Library

Gražina NARBUTAITE

Antanas Skripkauskas (1904–1941) was a writer, teacher and active member of the Resistance Movement. From 1924 to 1926 he studied at Šiauliai Teachers Seminary and worked in various primary schools of Lithuania after that. He contributed to periodicals and wrote four novels (1931–1937). He entered Vilnius Pedagogical Institute for Lithuanian Language and Literature studies. A. Skripkauskas was a member of the underground organization established in 1940 against the Soviet Occupation. In 1941 he was arrested, deported to Gorkij (Russia) and killed.

For a long time literary works of A. Skripkauskas were withdrawn from the libraries, thus, no information could be found about him.

Antanas and Ona Skripkauskai, both teachers, owned a sufficiently rich and universal by its nature library. In 1944 Ona Skripkauskienė brought it to Šiauliai and stored together with the books of her relatives. After she passed away in 1974, one part of the library was divided among

two sons but the sufficient part of publications was brought away as the waste paper.

The article is written on the grounds of the set of 41 book preserved by Romualdas Skripkauskas (A. Skripkauskas' son). The well-known publishers in Germany, France and Russia issued these publications from 1844 to 1938. Journals and books reveal a broad scale of subjects including philosophy, religion, pedagogics, mathematics, nature science, music, fiction and history. The publications include one Icelandic, four English and thirteen Lithuanian creations. Eight books have dedications or inscriptions made by their owners and four books are marked with the seals of some organizations.

The thematic analysis of these publications allows contemplating about the whole personal library, which has been entirely unknown until now.

In 2004 the writer's son R. Skripkauskas donated this collection of publications to Šiauliai Aušros Museum and Šiauliai District Museum of Literature and Art.

Laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktoriai 1894–1899 metais

Skirmantė KVIETKAUSKIENĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, el. p. s.kvietkauskiene@lnb.lt

Rengiant spaudai „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1897“ ir aprašant leidinius, susiduriama su šiais klausimais: kas straipsnio autorius, kas vertė vieną ar kitą kūrinių, kas tuo metu redagavo laikraštį. Toks klausimas iškilo dėl 1894–1899 m. ėjusio laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktorių.

1894 m. laikraštį „Garsas Amerikos lietuvių“ pradėjo leisti A. Milukas ir J. Ramanauskas. Šis laikraštis ėjo vietoje bankrutavusio T. Astramsko leisto laikraščio „Garsas“. Redaktoriui nuo pirmojo numerio, išleisto 1894 m. spalio 2 dieną, buvo pakviestas K. Senkus¹. Redaktoriavo jis neilgai. 1895 m. sausio 15 dieną išėjusiame numeryje K. Senkus praneša, kad „su šiuomi numeriu „Garso A.L.“ atsitraukiu nuo redagavimo šio laikraščio“². Tokias žinias pateikė laikraštis. Dar daugiau paminėtos atsiranda ieškant informacijos apie šio laikraščio redaktorių bibliografiniuose šaltiniuose. Antai P. Lavinskas knygoje „Amerikos lietuvių laikraščiai: 1879–1955“ (New York, 1956, p. 22) rašo, kad pirmus metus „Garsą Amerikos lietuvių“ redagavo J. Ramanauskas ir visiškai nemini K. Senkaus. Pagal kitus šaltinius bei patį laikraštį, J. Ramanauskas pradžioje buvo tik leidėjas, o redaguoti laikraštį ėmėsi po K. Senkaus atsistatydinimo³. Jis redagavo 1895 m. 4–9 numerius, kol buvo pakviestas daktaras J. Stupnickas. Tame pačiame

laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ numeryje, kuriame buvo paskelbtas redaktoriaus K. Senkaus atsistatydinimo laiškas, paskelbiama apie J. Ramanausko paskyrimą redaktoriumi⁴. Laikraštis „Saulė“ 1895 m. sausio 24 dienos numeryje rašo, kad „ponas Stupnickas, daktaras, apėmi redakcija „Garso“ išeinančio Šenandorije...“. Tikriausiai laikraščio „Saulė“ korespondentas suklydo, nes tos pačios dienos laikraštyje „Garsas Amerikos lietuvių“ yra naujojo redaktoriaus J. Ramanausko vedamasis⁵. V. Biržiška⁶ rašo, kad 1895 m. iki 8 numerio redagavo J. Ramanauskas, bet nemini K. Senkaus, atsistatydinusio tik nuo 3-iojo numerio, o nuo 9 numerio redagavo daktaras J. Stupnickas. Pagal V. Biržiškos knygą „Amerikos lietuvių spauda 1874–1910“⁷, „Garso Amerikos lietuvių“ redaktorių 1894 m. buvo K. Senkus, vėliau iki 1895 m. 8 numerio – J. Ramanauskas, o nuo 1895 m. 9-ojo – J. Stupnickas. Apie J. Ramanausko atsistatydinimą iš redaktoriaus pareigų laikraščiuose nėra žinių, o apie daktarą J. Stupnicką žurnalo „Nauja gdynė“⁸ 1895 m. 15 numeryje rašoma, kad jis atsistatydina iš laikraščio redaktoriaus ir Šenandoro teatro draugijos vadovo pareigų. Žinant, kad šis žurnalo „Nauja gdynė“ numeris turėjo išeiti rugpjūčio mėnesį (ėjo 2 kartus per mėnesį), J. Stupnickas tuo metu ir turėjo atsistatydinti. V. Biržiška rašo, kad J. Stupnickas redaktoriumi 1895 m. buvo nuo 9

numero⁹, o 1896 m. – iki 24 numerio¹⁰. Ar V. Biržiška klydo? XIX šimtmečio pabaigoje nebuvo įprasta laikraščio metrikoje nurodyti redaktorių (tik Mažojoje Lietuvoje leidžiamuose laikraščiuose redaktoriai nurodomi), todėl žinių apie redaktorių galime rasti tik straipsniuose, žinutėse. Apie J. Stupnicko redagavimą po tos vienintelės žinutės „Naujoje gdynėje“ nėra daugiau jokių užuominų. Lieka neaišku, kas tuomet po jo atsistatydinimo redagavo laikraštį, nes žinios labai prieštaringos. „Lietuvių enciklopedija“¹¹ taip pat nieko nepaaiškina, tik pakartoja V. Biržiškos knygoje „Lietuvių bibliografija“ skelbiamus duomenis, kad J. Stupnickas redaktoriumi buvo nuo 1895 m. 9 numerio iki 1896 m. 23 numerio, o nuo 24 numerio redaktoriauti ėmėsi kunigas V. Matulaitis (pagal V. Biržiškos „Amerikos lietuvių spauda 1874–1910“¹² – nuo 1896 m. 25 numerio).

Apie 1896 metais laikraščio redaktorių straipsnių ir žinučių nėra. Tik birželio 19 dienos nenumuotame numeryje¹³ yra redakcijos žinutė, kurioje pranešama, jog korespondentai „norėdami patalpinti kokią žinutę „Garse“ privalo kreiptis prie p. J. Montvillo, kuris bus atsakančiu redaktoriumi tos ... dalies, kur patilps vietinės žinios...“. Tai leidžia suprasti, kad J. Montvila buvo atsakingas tik už laikraštyje spausdinamas žinutes apie vietos įvykius. Šį skyrių jis redagavo neilgai, nes jau 1896 m. liepos 9

dieną laikraštyje „Saulė“ pranešama apie J. Montvilos atsistatydinimą¹⁴.

1897 m. redaktoriumi pradeda dirbti vienas iš leidėjų – A. Milukas, jau baigęs Kunigų seminariją. V. Biržiška¹⁵ rašo, kad 1897 m. 1–26 numerius redaguoja J. Montvila, o 27–53 numerius – A. Milukas. Bet apie J. Montvilą neužsimena nei „Lietuvių enciklopedija“¹⁶, nei V. Biržiška „Lietuvių bibliografijoje“¹⁷ (abu šaltiniai mini tik A. Miluką). Laikraščiuose apie J. Montvilą, kaip „Garso Amerikos lietuvių“ redaktorių, žinių taip pat nėra, tik 1899 m. yra dvi žinutės¹⁸, kuriose pranešama apie buvusio redaktoriaus išvykimą iš JAV, bet iš jų neaišku, kada J. Montvila buvo redaktoriumi.

1897 m. laikraštyje „Vienybė lietuvininkų“¹⁹ yra J. Kazakevičiaus žinutė, kurioje pranešama, kad A. Kaupas atsisakė Tėvynės mylėtojų draugijos literatūrinės komisijos vadovo pareigų, todėl į jo vietą „apsiėmė patarnauti [...] V. Stagaras [V. Šlekys], redaktorius „Garso“. Tačiau J. Kazakevičius galėjo ir nežinoti, kad V. Šlekys buvo atsakomasis redaktorius.

Pagal V. Biržiškos knygą „Lietuvių bibliografija“, V. Šlekys atsakomasis redaktorius buvo iki 1898 m. kovo 31 d. (Nr. 13). Aprašant 1897 m. laikraštį „Garsas Amerikos lietuvių“ pastebėta, kad laikraščio metrikoje V. Šlekys (V. Stagaras), kaip atsakomasis redaktorius, pažymėtas tik nuo birželio 12 dienos numerio²⁰, o apie A. Miluką pateikta pastaba, kad jam galima siųsti korespondenciją, skirtą laikraščiu. Tokia praktika buvo įprasta to meto spaudoje, kai pats redaktorius gaudavo visą laikraščiu skirtą korespondenciją. A. Milukas, kaip laikraščio korespondencijos gavėjas, minimas nuo 3 iki 32 numerio, vėliau metrikoje rašoma, kad visa korespondencija turi būti siunčiama „Garso“ spaudos bendrovei. Todėl būtų galima teigti, kad A. Milukas redaktoriumi buvo nuo pat 1897 metų pradžios. Greičiausiai V. Biržiška knygoje „Amerikos lietuvių spauda 1874–1910“ suklydo, kad J. Montvila 1897 m. redagavo 1–26 numerius, nes daugiau niekur tai patvirtinančių žinių rasti nepavyko.

1898–1899 metais laikraštį redagavo keli redaktoriai: A. Milukas, V. Matulaitis, o nuo 1898 m. lapkričio 24 d. iki 1899 rugpjūčio 3 d. – B. Žindžius²¹. Nei „Garse Amerikos lietuvių“, nei kituose to meto laikraščiuose aptikti žinių apie redaktorių nepavyko. Tik 1899 m. yra dvi jau cituotos žinutės apie buvusio laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktoriaus J. Montvilos išvykimą į Angliją.

Iš aptartų šaltinių matyti, kad laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktoriais dirbo: nuo 1894 m. spalio 2 d. iki 1895 m. sausio 15 d. – K. Senkus; nuo 1895 m. sausio 24 d. iki vasario 21 d. – J. Ramanauskas; nuo 1895 m. vasario 28 d. iki rugpjūčio – J. Stupnickas. Kas redagavo nuo 1895 m. rugpjūčio iki 1896 m. birželio 23 d. nepavyko nustatyti. Nuo 1896 m. birželio 26 d. iki metų pabaigos redagavo V. Matulaitis, nuo 1897 iki 1898 m. pradžios – A. Milukas, vėliau – vėl V. Matulaitis, o nuo 1898 m. lapkričio 24 d. iki paskutinio numerio 1899 m. rugpjūčio 3 d. – B. Žindžius.

UDK 002.2(474.5)(091)

Vilčių teikiantis leidinys

Sigitas NARBUTAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius, el. p. narbutas@lti.lt

Lietuviškieji slapyvardžiai : lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis ; projekto vadovė Regina Varnienė ; redagavo Virginija Savickienė ; dailininkė Elona Marija Ložytė. – Vilnius : Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2004. – T. 1-2.

Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo šimtmečio minėjimo metais buvo surengta daug konferencijų, parodų ir konkursų, netgi inicijuotas kelių paminklų kūrimas, o svarbiausia – buvo parengta ir išleista nemažai reikšmingų publikacijų: monografijų, dokumentų, straipsnių rinkinių, spaudos draudimą panaikinti siekusių Lietuvos šviesuolių raštų ir t. t. Iš visuomenės dėmesį patraukusių šiai progai skirtų leidinių galima paminėti Antano Tylos sudarytą dokumentų rinkinį *Lietuvių spaudos draudimo panaikinimo byla*¹, Almos Lapinskienės sudarytus, o Ilonos Čiužauskaitės parengtus Petro Vileišio *Rinktinius raštus*², straipsnių rinkinius *Raidžių draudimo metai*³, *Žodžio laisvė*⁴, Benjamins Kaluškevičiaus ir Kazio Misiaus sudarytą vardyną *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864–1904*⁵, Gedimino Ilgūno knygą *Knygnešių keliais*⁶, autorių kolektyvo parengtą literatūros rodyklę *Vincas Kudirka*⁷ ir kt.

Visus šiuos leidinius finansiškai rėmė Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo šimtmečio minėjimo komisija, dėl suprantamų priežasčių nuo 2005 m. pradžios pakeitusi pavadinimą. Mat pasibaigus vieno reikšmingo įvykio metinėms veikia prasideda kiti jubiliejiniai renginiai; visa tai sudaro valstybės puoselėjimo

reikalingą lietuvių moderniosios kultūros tradiciją, tad ir minėtasis kolektyvas nuo 2005 m. pradžios vadinasi Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija.

Šios komisijos paramos dėka buvo išleistas kol kas reikšmingiausias iš visų pasirodžiusių leidinys – *Lietuviškųjų slapyvardžių sąvadas*. Tai stambus dviejų tomų veikalas, apibūdinantis 8190 autorių ir apimantis 30 950 slapyvardžių. Jo pirmajame tome pateikiami bendriausi duomenys apie slapyvardžiais pasirašėjusius autorius (pavardės, kitos jų formos, vardai, gyvenimo metai, veiklos pobūdis) bei išvardijami visi žinomi jų slapyvardžiai. Ne visų autorių duomenys išsamūs, kartais sąvade pateikiama tik pavardė ir vardo pirmoji raidė. Šio leidinio rengėjus galima suprasti, nes jie neapsiribojo tik žinomais autoriais, o įtraukė visus, pasirašiusius slapyvardžiais. Tačiau laikui bėgant mūsų žinios apie praeities kūrėjus gausėja, duomenų atsiranda vis daugiau, todėl ilgainiui ne vieno autoriaus biograma, taip pat ir aptariamo veikalų duomenų bazė dar pasipildys.

Antrasis veikalas tomas yra didžiulis: jame 1168 puslapiai. Tokią apimtį sąlygojo itin gausi čia pateikiama medžiaga. Kiekvieno slapyvardžio aprašą sudaro, be paties slapyvardžio, dar keli svarbūs elementai: autorius,

slapyvardžiu pasirašyti kūriniai ir vienas šaltinis, atrinktas iš daugelio jį identifikavusiųjų. Kiek buvo įdėta darbo, rengiant šį tomą, liudija įspūdingos apimties šaltinių (archyvų, rankraštytų, knygų, periodinių leidinių), iš kurių paimitos žinios apie slapyvardžius, sąrašas. Beje, slapyvardžių aiškinimo šaltiniai, kaip ir daugelis kitų slapyvardžius liečiančių klausimų (jų samprata, vartojimo priežastys, darybos principai ir formos, lietuvių kulturologų ir bibliografų atliktas darbas identifikuojant ir įprasminant juos), išsamiai aptarti turiningame *Sąvado* sudarytojo dr. Jono Mačiulio straipsnyje, publikuotame veikalų pirmajame tome.

Slapyvardžių vartojimas kiekvienos tautos raštijoje būna susijęs tiek su bendro pobūdžio priežastimis, tiek su paskiros valstybės ar kurios nors (religinės, politinės, ekonominės, kultūrinės ir pan.) bendrijos egzistavimo ypatybėmis. Iš bendrųjų tokios raiškos motyvą lemiančių priežasčių galima nurodyti, pavyzdžiui, kai kurių vienuolių regulose įrašytą reikalavimą vienuoliui ką nors publikuojant nurodyti savą asmenį žymincio vardo ar pavardės. Dėl to, pavyzdžiui, nemaža dalis jėzuitų parašytų ir Lietuvoje išspausdintų kūrinių pasirodė pseudonimais ar kitų asmenų pavardėmis. Itin iškalbingas čia Motiejaus Kazimiero

¹ Senkus, K.J. „Pašauktas redagavoti „Garsas Amerikos lietuvių“...“ // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1894, spal. 2 (Nr. 1), p. 4.

² Senkus, K.J. „Su šiuo numeriu „Garso A.L.“ atitraukiu nuo redagavimo šio laikraščio...“ // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1895, saus. 15 (Nr. 3), p. 20.

³ Biržiška, V. *Lietuvių bibliografija*. – Kaunas, 1929. – D. 3, sklt. 897.

⁴ *Garsas Amerikos lietuvių* // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1895, saus. 15 (Nr. 3), p. 20.

⁵ *Mieli brolei!* // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1895, saus. 24 (Nr. 4), p. 25.

⁶ Biržiška, V. *Lietuvių ...*, sklt. 933.

⁷ Biržiška, V. *Lithuanian publications in the*

United States, 1874-1910 = Amerikos lietuvių spauda, 1874-1910. – Chicago, 1994. – P. 216.

⁸ „Kunigų kompanija fabrikacijos „Garsas Liet. A.“ Shenandorije prastojo zecerių, o galiaus ir redaktoriaus...“ // *Nauja gadynė*. – 1895, Nr. 15, p. 12.

⁹ Biržiška, V. *Lietuvių ...*, sklt. 933.

¹⁰ Ten pat, sklt. 966.

¹¹ *Lietuvių enciklopedija*. – Boston, 1956. – T. 7, p. 28.

¹² Biržiška, V. *Lithuanian publications ...*

¹³ „Guodotiniems korespondentams pranešame...“ // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1896, birž. 19 [Nr. 23], p. [4].

¹⁴ „P. Montvila prociauninkas no „Garso“ atstojo...“ // *Saulė*. – 1896, liep. 9 (Nr. 28), p. [1].

¹⁵ Biržiška, V. *Lithuanian publications ...*

¹⁶ *Lietuvių enciklopedija ...*

¹⁷ Biržiška, V. *Lietuvių ...*, sklt. 1009.

¹⁸ „P. Jonas Montvila, buvęs „Garso A.L.“ redaktorius apleido Ameriką...“ // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1899, bal. 6 (Nr. 14), p. 108.

¹⁹ „Buvęs Garso red. p. Jonas Montvila išvažiavo į Angliją... darbuotis dėl labo tėvynės...“ // *Tėvynė*. – 1897, Nr. 4, p. 109.

²⁰ „Dėl tulų priežasčių...“ // *J. – Vienybė lietuvininkų*. – 1897, rugpj. 4 (Nr. 31), p. 370.

²¹ Šlekys, V. „The Lithuanian weekly „Garsas Amerikos lietuvių“...“ // V. Stagaras // *Garsas Amerikos lietuvių*. – 1897, birž. 12 (Nr. 24), p. [2].

²² Biržiška, V. *Lietuvių ...*, sklt. 1047, 1080.